

10. Некрасов В.А., Бірюков Г.М., Корсун С.І. Проникнення в злочинне середовище: організаційно-тактичні основи: Монографія / РВВ МВС. – К., 2004. – 196 с.

11. Організація і порядок проведення секретних операцій спеціальними агентами проти організованої злочинності в США: посібник / Я.Ю. Кондратьєв, Д.Й. Никифорчук, А.І. Пясецький. – К.: НАВСУ, 2004. – 60 с.

Албул С.В.
кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри
оперативно-розшукової діяльності
ОДУВС
Член Союзу юристів України
Надійшла до редакції: 11.11.2013

УДК 343.1

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗАСАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В НОВОМУ КПК УКРАЇНИ

Дерев'янкін С. Л.
Поліщук О. В.

У наданій статті проведено аналіз таких понять, як принципи (засади) кримінального процесу, визначення їх місця в кримінально-процесуальному законодавстві, та розглядаються питання про можливість об'єднання деяких з них між собою.

Ключові слова: засади кримінального провадження, принципи кримінального провадження, правові положення.

В даній статті проведено аналіз таких понять, як принципи (основи) уголовного процесу, определения их места в уголовно-процессуальном законодательстве и рассматриваются вопросы о возможности объединения некоторых из них между собой.

Ключевые слова: основы уголовного производства, принципы уголовного производства, правовые положения.

In this article the analysis of such concepts as principles (bases) of the criminal process, determine their place in the criminal procedure legislation and discuss the possibility of unification which of them together.

Keywords: fundamentals of criminal proceedings, the principles of criminal proceedings, legal provisions.

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України принесло чимало змін щодо порядку й правил виконання його основних завдань у частині захисту особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень та охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження.

Для врегулювання діяльності органів і посадових осіб, які ведуть кримінальний процес, та для захисту прав і свобод осіб, які беруть у ньому участь, у нормах кримінально-процесуального законодавства закріплені загальні засади кримінального провадження.

У новому КПК України вперше загальні засади кримінального провадження закріплені в окремій главі (гл. 2 КПК). У КПК України 1960 року не було окремої глави, яка б чітко визначала поняття й розкривала зміст основних засад кримінального провадження. Раніше засади кримінального провадження називались принципами кримінального процесу й містились в главі 1, деякі з них - у главі 24 КПК України 1960 року.

Питанням принципів кримінального процесу в юридичній літературі приділялось і приділяється велика увага, оскільки вони займають значне місце в структурі кримінального провадження.

Цілком справедливою є думка Т.Н. Добровольської, яка зазначила: “Якщо ми хочемо дізнатися, яким є

кримінальний процес держави, ми повинні встановити, якими є принципи, що визначають зміст цього процесу”. Великий внесок у розробку поняття, місця й значення принципів кримінального процесу зробив М.С. Строгович, який підкреслював, що ними (принципами) варто вважати найважливіші й визначальні правові положення, на яких побудований кримінальний процес.

На важливість засад кримінального процесу звертає увагу професор В.Я. Тацій, підкреслюючи, що значення загальних засад кримінального провадження полягає в тому, що вони:

- служать гарантією правосуддя;
- є гарантією дотримання прав і свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- є підґрунтям для тлумачення норм кримінального процесуального права й подолання прогалин у правовому регулюванні кримінальних процесуальних правовідносин;
- є гарантією постановлення законних і обґрунтованих рішень;
- синхронізують усю систему норм кримінального процесуального права та забезпечують узгодженість кримінальних процесуальних інститутів та єдність процесуальної форми;
- служать основою й вихідним положенням для вдосконалення окремих кримінальних процесуальних інститутів і норм права, розвитку процесуальної форми, подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Цю точку зору поділяють і М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко, які відносять до положень принципів кримінального процесу такі якості, що:

це найбільш загальні, вихідні положення, ідеї, які мають фундаментальне значення для кримінального процесу і які визначають його спрямованість, побудову загалом, форму і зміст стадій і інститутів;

вони відображають панівні в цій державі політичні й правові ідеї, які стосуються завдань, способу формування й здійснення правосуддя в кримінальних провадженнях; вони мають бути закріплені в нормах права;

вони повинні діяти у всіх або кількох стадіях кримінального процесу й обов'язково на його центральній стадії - стадії судового розгляду;

порушення якого-небудь означає незаконність рішення у справі й обов'язкове його скасування.

Проаналізувавши такі точки зору, можна зробити висновок, що загальні засади кримінального провадження - це основні, фундаментальні положення, які декларують найбільш суттєві закономірності й властивості кримінального провадження.

Законодавець закріпив систему основних (загальних) засад кримінального провадження, до яких відніс:

- верховенство права;
- законність;
- рівність перед законом і судом;
- повага до людської гідності;
- забезпечення права на свободу та особисту недоторканність;
- недоторканність житла чи іншого володіння особи;
- таємниця спілкування;
- невтручання в приватне життя;
- недоторканність права власності;
- презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини;
- свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї;
- заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне й те саме порушення;
- забезпечення права на захист;
- доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень;
- змагальність сторін і свобода в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості;
- безпосередність дослідження показань, речей і документів;
- забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності;
- публічність;
- диспозитивність;
- гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами;
- розумність строків;

мова, якою здійснюється кримінальне провадження. На нашу думку, не всі ці положення є основними й визначальними в кримінальному провадженні, незважаючи на те, що вони мають велике значення, однак визначення їх такими й розміщення (розташування) у главі 2 КПК України викликає деякі заперечення й пропозиції.

Насамперед, це "громіздка" назва деяких засад кримінального провадження (ст.ст. 17, 18, 22, 27 КПК України). Назва цих норм повинна бути більш короткою й лаконічною. Наприклад: ст. 17 КПК України - "Презумпція невинуватості", ст. 18 КПК України - "Свобода від самовикриття"; ст. 22 КПК України - "Змагальність сторін"; ст. 27 КПК України - "Гласність і відкритість судового провадження".

На нашу думку, деякі загальні засади кримінального провадження слід об'єднати в одну норму. Так, у главі 2 КПК України міститься дві засади - "Недоторканність житла чи іншого володіння особи" (ст. 13) і "Недоторканність права власності" (ст. 16). Навіщо таке "дроблення" двох ідентичних положень у двох статтях КК, не зовсім зрозуміло. Під поняття "власність" підпадають і "житло чи інше володіння особи, земельні ділянки, транспортні засоби, гаражі, інші будівлі чи приміщення, речі й предмети, які знаходяться в них". Тому ми вважаємо, що доцільніше було б об'єднати ці дві статті КПК в одну норму (статтю) і назвати її "Недоторканність права власності, житла чи іншого володіння особи".

Це стосується й ст.ст. 14 КПК і 15 КПК України, в яких йдеться про таємницю спілкування й невтручання в приватне життя. Невтручання в приватне життя передбачає й таємницю спілкування, як одну зі складових приватного життя, тому й нема потреби розділяти ці положення у двох нормах КПК України.

І останнє, ми переконані, що деякі положення, які законодавець відносить до основних (загальних) засад кримінального провадження, незважаючи на значимість і важливість, недоцільно розміщувати в главі 2 КПК, тому що вони не є основними й фундаментальними, порівняно з іншими. Так, у статті 18 КПК "Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї" йдеться про те, що підозрюваний, обвинувачений, свідок мають право не давати показань з приводу підозри, обвинувачення проти них, а свідок - щодо себе, близьких родичів і членів сім'ї. Дійсно, це положення має важливе значення, але виділяти його в окрему норму КПК і відносити до засад кримінального провадження немає потреби. На наш погляд, доцільніше було б розмістити це положення в параграфі 3 глави 4 КПК - "Показання", як різновид процесуальних джерел доказів. Це стосується й ст. 21 КПК України "Доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень". Оскільки положення в цій статті належать до судових стадій, то логічніше було б їх розмістити в главі 3 КПК України, в якій закріплені основні напрями діяльності суду в кримінальному провадженні.

Далі, стаття 24 КПК України "Забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності" гарантує права на їх оскарження. Однак у КПК України міститься цілий ряд норм, які детально розкривають порядок (правила) оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора, слідчого судді, слідчого (ст.ст. 303-313 КПК), рішень суду (гл. 1 ст. 393, ч. 1 ст. 425 КПК України). Тому також немає потреби відносити цей інститут до загальних засад кримінального провадження.

Законодавець відносить до основних засад кримінального провадження інститут розумних строків (ст. 28 КК), незважаючи на те, що в КПК існує ціла глава 7 "Процесуальні строки" (ст.ст. 113-117 КПК), в якій детально конкретизуються установлені законом проміжки часу, межі й таке інше.

Тому, на нашу думку, ці положення відносити до основних засад кримінального провадження не має сенсу, оскільки вони не є основними й фундаментальними, а по друге, всі вони знаходять своє конкретне втілення в інших нормах КПК України.

Література

1. Конституція України від 28.06.96 р. (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України від 23.07.96 р. - № 30. - С. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. // Голос України. - 2012. - 19 травня (№ 90-91).
3. Маляренко В.Т. Конституційні засади кримінального судочинства. - К., 2000. - 320 с.
4. Назаров В.В. Конституційні права людини та їх обмеження у кримінальному процесі України: Монографія. - Х.: "Золота миля", 2009. - 400 с.
5. Пашинін О.І. Актуальні проблеми досудового провадження в кримінальному процесі України: Монографія. - Х.: Кроссруд, 2009. - 164 с.
6. Смоков С.М., Горелкіна К.Г. Гарантії застосування заходів процесуального примусу в кримінальному судочинстві. - Одеса: Астропринт, 2012. - 152 с.
7. Татаров О.Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) [Текст]: [монографія] / О.Ю. Татаров - Донецьк: ТОВ ВПП "ПРОМІНЬ", 2012. - 640 с.

8. Удалова Л.Д., Паризький І.В. Застосування компромісів при вирішенні конфліктів під час досудового розслідування: Навчальний посібник. - К: Видавничий дім "Скіф", 2012. - 184 с.

9. Удалова Л.Д., Корсун В.Я. Суд як суб'єкт кримінально-процесуального доказування: Монографія. - К: Видавничий дім "Скіф", 2012. - 168 с.

10. Узагальнення Верховного Суду України судової практики в кримінальних справах / упоряд. В.В. Рожнова, А.С. Сизоненко, Л.Д. Удалова. - К.: ПАЛИВОДА А.В.,

2010. - 180 с.

Дерев'якін С.Л.
кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри кримінального процесу
ОДУВС

Поліщук О.В.
старший викладач кафедри
кримінального процесу
ОДУВС

Надійшла до редакції: 09.12.2013

УДК 343.102

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОЗНАК ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Долженков О. Ф.
Демченко О. М.

Анотація

Розглянуто питання про визначення поняття організованої злочинності як кримінального та як соціально-економічного явища. Виділено основні та факультативні ознаки, що дозволяють судити про організовану злочинність як про самостійну форму злочинної поведінки. Доведено, що транснаціональна організована злочинність виступає як закономірний результат розвитку злочинної діяльності в суспільстві, її організованих сфер і являє собою більш досконалу систему організованої злочинної діяльності.

Ключові слова: організована злочинність; злочинна поведінка; інфраструктура організованої злочинності.

Аннотация

Рассмотрены вопросы об определении понятия организованной преступности как уголовного и как социально-экономического явления. Выделены основные и факультативные признаки, позволяющие судить об организованной преступности как о самостоятельной форме преступного поведения. Доказано, что транснациональная организованная преступность выступает как закономерный результат развития преступной деятельности в обществе, ее организованных сфер и представляет собой более совершенную систему организованной преступной деятельности.

Ключевые слова: организованная преступность; преступное поведение; инфраструктура организованной преступности.

Abstract

The questions of the definition of organized crime as a criminal and as a socio-economic phenomenon. The basic and optional features that allow to judge about organized crime as an independent form of criminal behavior. Proved that transnational organized crime acts as a natural result of the development of criminal activities in the society and its organized spheres and is a more advanced system of organized criminal activity.

Keywords: organized crime; criminal behavior; infrastructure of organized crime.

Проблема відхилення громадян від загальноприйнятих норм поведінки, що охороняються законом, існує в будь-якій державі. І злочинна діяльність людей є одним з найбільш небезпечних усвідомлених проявів такого відхилення. Про кримінальне явище організованої злочинності

науковці говорять уже досить давно. Інтерес вітчизняної науки до даного явища зріс приблизно з середини 80-х років минулого століття. Сьогодні проблеми протидії руйнівному впливу організованої злочинності набули глобального характеру, про що говорять не тільки вчені та практичні працівники, а й політики різних рівнів і різних країн. При цьому дедалі частіше звучать слова про загрозу світовому правопорядку з боку не просто організованої злочинності, а транснаціональної організованої злочинності. Політичне значення проблеми міжнародної злочинності в сучасний період визначається ще й тим, що численні комерційні структури (насамперед великі) у боротьбі зі своїми економічними й політичними "опонентами", тобто конкурентами, вдаються до допомоги кримінальних методів впливу або беруть пайову участь у злочинній діяльності [3, С. 13]. Тому актуальності набувають питання про визначення поняття транснаціональної організованої злочинності, її ознак та сутнісних характеристик.

Для визначення транснаціональної організованої злочинності необхідно ретельне вивчення її найважливіших елементів. Можна застосовувати стандартне визначення, сформульоване в Доповіді про результати четвертого Огляду ООН з питання про тенденції в галузі злочинності і функціонуванні систем кримінального правосуддя. Транснаціональна організована злочинність тут виступає як "правопорушення, які зв'язували в аспектах, пов'язаних із плануванням, здійсненням та (або) прямими або непрямими наслідками, більш ніж одну країну" [7, С. 182]. На нашу думку, це дуже узагальнене поняття. Воно не дає повного уявлення про транснаціональну організовану злочинність як кримінальне явище, не відображає численні види організованої злочинності, а тим більше транснаціональної. До того ж види організованої злочинності зумовлені різними факторами, також і етнічними й економічними.

Тому вважаємо за необхідне розглянути питання про визначення поняття організованої злочинності як суто національного кримінального явища. Аналіз юридичної літератури з даного питання показав, що до теперішнього часу у світовій кримінологічній науці ще не вироблено єдиної думки про визначення поняття організованої злочинності. Слід зауважити, що організована злочинність стала предметом вивчення зарубіжної кримінальної науки дещо раніше, ніж у вітчизняній кримінології. До певної міри це зумовлено тим, що правоохоронні органи західних країн ведуть боротьбу із цим кримінальним явищем вже понад півстоліття, виробивши цілу низку заходів протидії його згубному впливу.